

הם לומדים פסוקים, סוגיות והלכות בשקידה גדולה, אבל חשים שכדי להבין את הדברים לעומקם **חייבים לצאת לשטח ולראות סוגיה** | כתב 'משפחה' התלווה אל קבוצת האברכים בראשותו של הרב אורי הולצמן, **למסע של יום שלם במדבר** | הם עצרו בצומת שבה חנו בני ישראל וראו את ה'תפוח על גבי ההר', שם הם משוכנעים שנקבר אהרן הכהן | **הם סיימו בחשכה, מול כוכבים וגלגלים**

שלמה קופרמן

צילום: אביעד פרטוש

רבוסיי, אנחנו עומדים לצעוד בדרך שהלכו בה אבותינו בני ישראל!" ככה לא נראה מדריך טיולים רגיל. ככה גם לא נראה משהו שמחובר לטבע. הרב אורי הולצמן, לפי חזונו החיצונית והפנימית, הוא יהודי של בית מדרש. תלמיד חכם עם כל הניואנסים הירושלמיים של היישוב הישן. אבל אז הוא פותח את הפה והמעייין מתגבר. האברכים מקובצים בתחנת דלק, אי שם בצומת הערבה. על שולחנות התחנה מתקיימת ארוחת ביניים קלה בזמן שר' אורי אוחז בהתרגשות מפת ארץ ישראל עמוסה בתבליטים, שרטוטים וקווים. בהמשך נגלה שהמפה הזו היא סוג של

קמע בעבורו. סביבו מכונסים בני ה'חבורה' מכולל 'דורשי ציון' בביתר עילית, שיחד עימו חוקרים כל דבר שהם לומדים, אבל עד הסוף. בני הקבוצה הזו משתוקקים לחבר את התורה שהם לומדים אל המציאות שמסביבם. והחיבור הזה מרתק. מקבץ אברכים חשובים, תלמידי חכמים בעלי צורה, שתוכלו לתפוס בשלל פעילויות ססגוניות: חיפוש חלזונות בחופי קיסריה, גזיזת צמר כבשים, גידול חיטים מזנים עתיקים והבערת אש בתוך גליל בטון – הכל בהתאם לסוגיה שבה הם אוחזים. הרב הולצמן הוא המנהיג שלהם. כבר שנים רבות הוא עוסק בלימוד מעמיק של תורה, נביאים וכתובים, תוך שהוא מסייר

– עם מפות ותנ"ך בכיסו – ומאשש הלכה למעשה את הכתוב בתורתנו הקדושה. את מעיינותיו הוא מפיץ לרבים באמצעות אין-ספור שיעורים שניתן למצוא ב'קול הלשון'. דרך לימודו הייחודית היא לשם דבר, ולאחרונה הוא אף הוציא מספר ספרים. עם זאת, סיוריו העמקניים בשטח, תוך חרישת הארץ לאורכה ולרוחבה, הם אלו שמשדרטים יותר מכל את אופי תובנותיו הייחודיות. הפעם יוצא הסיור לכבוד היארצייט של אהרון הכהן, יום ההילולה היחיד שמוזכר בתורה: "ימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחודש החמישי באחד לחודש". אין ילד שלא יודע שאהרן הכהן נטמן

יסעו מקדש ויבאו בני ישראל כל העדה הר הקה. מקום קבורת אהרן הכהן

טי י ו ר ב צ ק ב ר ת ס ו נ י ד

הכל מתחבר לפסוקים. דיון סוער בדברי המפרשים על צוק התצפית של מעלה עקרבim

מעפחה

טיוֹל בעקבות סוגיה

זבת חלב ודבש. אבל זה לא הכל. בסוף הסיור המרתק מחכה לנו גם תצפית כוכבים מדהימה בהדרכתו של ר' נתנאל אליסון. מייד אחרי שהפסוקים יתרוממו ויתהוו אל מול עינינו, נשייט איתנו בטבעיות בין שבילי השמיים וגלגלי המזלות, נטעם מחוכמת הכוכבים ונתיבי הרקיע, שחכמינו היו בקיאים בהם כשבילי נהרדעא. רשמי החוויה המיוחדת כאן לפניכם.

התפוח שעל ההר

נוסעים פנימה אל תוך הערבה ולאחר עשרים קילומטרים לוקחים פנייה חדה ימינה, לעבר נחל צין. מכאן אנחנו לבד, הרחק מכל מקום יישוב. לאחר מספר קילומטרים גם האספלט עוזב אותנו לאנחות. "יש רבים הסבורים שקברו של אהרון הכהן נמצא בכלל בירדן", מסביר ר' אורי הולצמן בשיחה עם 'משפחה'. "המקום נקרא 'ג'בל הרון', בסמוך לאתר 'הסלע האדום' (פטרה) שבירדן". **זה לא רק 'ש הסבורים', זו הדעה הרווחת...** "נכון. המקום הוא מוזכר לראשונה בספרו של יוסף בן מתתיהו 'קדמוניות היהודים', וכן במקורות נוספים. ככל הנראה שבטים בדואים שמתגוררים באזור ההוא זיהו את המקום כ'הר ההר' ובנו מעליו מצבה עם מבנה. המקום, אגב, מקודש ליהודים ולמוסלמים כאחד.

ב'הר ההר'. כולנו מכירים את הכתבות שמתארות מסעות הרפתקניים לפטרה שבירדן. אבל הפעם ר' אורי וחבורתו מתכוונים להגיע אל מקום קבורתו של הכהן הגדול, שלטענתם נמצא בתחומי מדינת ישראל. לא סתם כתבנו בתחומי 'מדינת ישראל', שכן מבחינת גבולות הארץ ר' אורי מכריז ש"אנחנו ללא ספק נמצאים כעת בחו"ל". כמובן שלא מדובר בחו"ל הזה של שדה תעופה, מטוסים או דיוטי-פרי. הסיבה להתרגשות נובעת משורשים טמירים ונעלים. בני ישראל הגיעו ממצרים אחרי ארבעים שנות שיטוט במדבר, בארץ לא זרועה. את הכניסה אל הארץ עשו אבותינו דרך 'מעלה עקרבim', המקום היחיד שבוקע דרך בחומה הבצורה שעמדה בפניהם, בדמות עשרה קילומטרים של רכס הרים אימתני לאורך 'מדבר צין'. רואים את ההר? ובכן, עכשיו בואו תקשיבו לפסוק ותראו את הפשט הפשוט והבהיר. "וַיָּסֶבּ לָכֶם הַגָּבֹל מִנֶּגֶב לַמַּעֲלָה עֲקֶרְבִּים", מצטט ר' אורי את הפסוק מחומש במדבר. "רבוסיי, זהו הרכס המדובר. אבל הטוב עוד לפנינו". מכאן אנחנו נכנסים אל עמק הבכא, אל בטן 'מדבר צין'. המדינה שבתוך מדינה, הנמצאת מעבר להרי החושך. אל מול עינינו נגלים מרחבים עצומים שכף רגל מתיירת בקושי נוגעת בהם, ציוני דרך שהם מהתחנות האחרונות של דור המדבר, בטרם ייכנסו בני ישראל לארץ

להר צין הר ההר. שלט בדרכ אל ההר המרמז על הבאות

“בכל אופן, כמעט כל תלמידי החכמים שלמדו את הנושא לעומק, בצורה רצינית, יודעים לומר שיש הרבה בעיות עם הקביעה הזו של יוסף בן מתתיהו, ומשם התחילה השאלה שכולם שואלים – איפה זה כן, בעצם?”

אין ספק שהמיקום שאותו גילה ר' אורי הולצמן הוא בעל חשיבות לכל הדעות, שכן גם לדעת יוסף בן מתתיהו, גם אם ההר לשיטתו אינו מקום קבורת אהרן הכהן, הרי שכאן קבורה מרים הנביאה, אחות משה ואהרן. “זו לא ממש ‘המצאה’ שלי”, מסביר ר' אורי בנוגע לקביעה שזהו מקום הקבורה של אהרן הכהן. “יש מקורות קדומים יותר לכך שההר הזה הוא אכן ‘הר ההר’ המוזכר בתנ"ך, כפי שניתן למצוא במפות קדומות כבר לפני 400 שנה וכן בכתביהם של שני חוקרים בריטים מלפני מאה שנה, ועוד. אני רק החייתי את העניין בקרב הציבור והצבעתי על הסתירות שעולות מדברי הפסוקים מול דברי הטוענים שמיקום הקבר נמצא בפטרה”.

בדרך אל ההר, על כביש 227 השומם, מבקש לפתע ר' אורי לעצור את שיירת המכוניות. כולם יורדים וצופים לעבר ההר מרחוק. “מכאן אפשר ממש לראות את ה'תפוח על גבי ההר' שמתאר רש"י, הוא אומר בקול נרגש. מרחוק ניצב לו ההר – מהגבוהים והבולטים בבקעה שאליה נכנסנו, ואכן, אי אפשר לטעות – על ההר ניצבת לה גבעה קטנה נוספת, או כאמור, כלשונו של רש"י הקדוש: מעין תפוח.

למה רש"י נוקט דווקא בלשון 'תפוח'? ר' אורי סבור שהוא כמראה התפוח שעל המזבח – כלומר, ערמת הדשן שהצטבר על המזבח. ככה זה, כל מה שנראה היום ילווה בהסבר מדויק ששורשו בפסוקי התנ"ך. אין המצאות או דברים באוויר. הכל על הקרקע, מתחילה ועד סוף, כולל רש"י ושאר ראשונים מפרשי התורה, שיצטרפו לדיונים הסוערים על צוקי הגבעות ורכסי ההרים שעוד נגיע אליהם בהמשך.

כעת אנחנו בדרך להצטרף למסעם של בני ישראל, תוך כדי שנסקור את הגבול הדרומי של ארץ ישראל המקראית. בסופו של דבר נגיע אל תפילת מנחה בקברו של אהרן הכהן, לא לפני שנשקף אל ההר מכל צדדיו כדי לקבל את התחושה שהייתה בקרב העם כשנגלה ההר לעיניהם, מה שגרם להם לקרוא למקום 'הר ההר'.

אם תרצו הוכחה נוספת, לאחר מספר קילומטרים, בדיוק במקום שבו נפרדים מהאספלט החלק לטובת סלעים וטרשים שמקפיצים את הרכב מצד לצד, מקדם את פנינו שלט: 'להר צין, הר ההר' – ולצד הכיתוב מצויר חץ ישר לר' אורי אין שום קשר לשלט ולא הוא שם אותו. סביר להניח שעובדה זו היא שמאפשרת לו לעבור ביתר קלות גם על שאר ההוראות של השלט, שמנסה להזכיר שכניסת מטיילים לשטח זה אסורה. עיניו הלמדניות של ר' אורי תרות כאן ביסודיות אחר כל חור או נקיק סלע.

שטיבל אהרון הכהן. בהתארגנות לתפילת מנחה למרגלות ההר

לגעת בנצח. כותב השורות נאבק ברוח העזה מעל התצפית הפערמית החולשת על מדבר צין

מיון בעקבות סוגיה

הפסוקים קמים ונהיים מול העיניים. ר' אורי הולצמן מצביע לעבר הר ההר במהלך הסיור המרתק

ט י ו ל נ ע ק כ ו ת ס ו ג י ה

"בפסוקים רואים שבני ישראל נסעו מאזור אילת, כפי שנאמר: 'וַיֵּסְעוּ מֵעֵצִיֹן גִבְרָ', שהיא אילת", מסביר ר' אורי. "משם הם באו וחנו. איפה? 'וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר צִין' היא קדש'. זהו המקום שבו אנו נמצאים כעת, ואפשר לשים לב שהבקעה המאוד רחבה שאנו עומדים בתוכה בהחלט מתאימה לחניה של עם שלם, המונה בשלב זה שלושה מיליון אנשים, אך בשום פנים ואופן אינה מתאימה להוות מקום יישוב. בדיוק כפי שמתארת זאת התורה".

כאן חנו ישראל

מעמיקים פנימה בדרך לא סלולה, ומתפתלים אחר רכבו של ר' אורי, המפלס את דרכו בינות הסלעים לעבר מיקום ההר, שהולך ומתקרב. והנה מה שמעניין, ה'גילוי' של ההר הזה קרה כמעט במקרה. "בשמיטה האחרונה ירדנו כמה פעמים אל הגבול הדרומי, להכיר מקרוב את ההגדרות ההלכתיות שאותן אנו לומדים, כהרגלנו בקודש. משם נשאבתי לאזור באופן שלא יכולתי לצאת ממנו. הדרום הוא משהו מרתק, הגם שהוא פחות מתויר מחבלי הארץ הצפוניים, מסיבות שונות. אבל כבר אמרו חכמינו שהרוצה להחכים ידרים. אז נכון אומנם שכוונתם למנורה, שניצבה בדרומו של קודש הקודשים והיא כידוע מסמלת את החוכמה, אך אין ספק שהמרחבים האין-סופיים של המדבר

הממוקם בדרום ארצנו הקדושה מסוגלים לגרום לאדם להרגיש שהוא נוגע בנצח. "חלק ניכר מהסיפורים שמופיעים בכתובים אודות עם ישראל טרם כניסתו לארץ קרו ממש כאן, היכן שעומדות כפות רגלינו כעת. תוך כדי שערכתי סיורים בשטח, בנוגע לתגלית שגיליתי אודות סלע מי מריבה, שם התפתחה לי תורה שלמה בנושא, 'על הדרך' גיליתי בעצם את מיקום קברו של אהרון הכהן – הר ההר.

"אם לומר את האמת, עוד לפני שחזיתי בצורתו של הר ההר – כתפוח על גבי הר, כלשונו של רש"י הקדוש – כבר הגעתי למסקנה שזהו ההר המדובר, וזאת בעקבות מספר סימנים. תקופה ארוכה לאחר מכן קיבלתי תמונה של ההר מזווית מסוימת, מאותו מיקום שבו עצרתי את השיירה היום כדי שכולם יראו, היות שממש רואים ממש בבירור את צורתו הייחודית של ההר כפי שמתארים אותה רבותינו.

"בעצם הבנתי דבר מדהים. המקום שממנו אותו אדם צילם את התמונה היה המקום שבו חנו בני ישראל – קדש – בזמן האירוע עם סלע מי מריבה. כשהם התבוננו בהר הזה מאותו המקום, כך הוא היה נראה להם, ולכן נקבע שמו הר ההר. לאחר מכן נקבר שם אהרון הכהן, ובני ישראל חזרו בשנית מספר קילומטרים אחורה, וביכו את מותו של אהרון למשך שלושים יום".

תפוח על גבי הר. הר ההר

אשפה

ויסענו מעציון גבר ויחנו במדבר צן הוא קדש. התצפית ממנה רואים את סלע מי מריבה (במרכז התמונה) ואת הבקעה מתחתיו שם עמדו בניי

מסע

סיון בעקבות סוגיה

בטרם נגיע לתגלית של מי מריבה, נספר לכם שלאחר דרך ארוכה ומייגעת, בדרכים עקלקלות ומפותלות, הגענו אל ירכתי הר ההר, שם נעצרו לתפילת מנחה רבתי. במקום התפתח שטיבל קטן, כאשר אוטובוס נוסף של חסידי סאטמה, שהגיעו אל המקום אף הם, פרק תכולתו. רק בשביל המחזה הזה היה שווה לעשות את כל הדרך. במאמר מוסגר נציין, שחרף העובדה שהעמקנו לתוך השממה, לאט לאט מתגלים חיים שקטים שמתקיימים מעבר לקו המסך. מעלינו מרחף בלון תצפית של צה"ל, רמז ל'מפעל הטקסטיל' בדימונה, שנמצא מעבר לרכס ההרים, ובסמוך אל ההר ניצבים לא פחות ממספר מפעלים – 'מפעלי צין' – המיועדים לכרייה ועיבוד תעשייתי של החומרים הנחצבים. אם עד עכשיו היינו בודדים בשיירה, פתאום החלו להופיע מולנו רכבי ביטחון ושיירות רכבים של המפעלים הממוקמים באמצע השיממון. ייאמר לזכותם שהם לא התרגשו למראה עשרות היימ'ש'ע יו'דען (יהודים משלנו) שנחתו על ירכתי ההר שלצידם לתפילת מנחה. כנראה שהם רגילים למחזות הללו. בכל אופן, מכאן יצאנו לעבר הסלע של 'מי מריבה'.

סלע מי המריבה

השמש עומדת לשקוע, מנסים לתפוס את קרני האור האחרונות בשביל לחזות במו עינינו ב'סקופ' האמיתי של ר' אורי

הולצמן: מיקום סלע מי מריבה. הנוף הפנורמי של המדבר מסביבנו משובב נפש. נקיקים וערוצי נחלי אכזב, גבעות ותצורות חול מרהיבות, צוקים חדים וצמחייה דלילה פראית. ואז הוא נגלה אל מול עינינו: הסלע בכל הדרו. מגיעים סמוך אל הסלע שר' אורי טוען שמעליו צעק משה רבנו "שמעו נא המורים" – רגע לפני שהכה אותו במקום לדבר אליו. מהתצפית למעלה, כשאנו ניצבים על הרכס של מעלה עקרבנים, מסביר ר' אורי לבני החבורה את אשר עינינו רואות: מתחתנו 'נחל צין' – הגבול הדרומי של ארץ ישראל לדעת מרן הגר"ח קנייבסקי, בפינה המערבית אפשר לראות את הר ההר, ממנו התרחקנו כעת כחמישים קילומטרים, ועיקר הסיפור הוא הסלע שנמצא בתוך המעלה. "עם ישראל הגיע אל הבקעה שמתחתנו בא' בניסן, ונוכח לראות שהדרך חסומה. הפתח היחיד שאפשר להיכנס דרכו לארץ ישראל הוא מעלה עקרבנים, הנמצא בפינה מזרחית דרומית. על פי מה שלמדנו, שסלע מי מריבה נמצא בגבולה הדרומי של ארץ ישראל, ניתן לומר שהסלע של מעלה עקרבנים הוא למעשה הסלע של מי מריבה.

"אם תשימו לב", ממשיך ר' אורי, "יש כאן בעצם שני סלעים שנראים כאילו היו סלע אחד ונחצו לשניים. לפי הבנתנו, היה זה סלע אחד שסגר גם את הדרך הזו, עד שנפרץ לשניים בעת הכאת משה, מה שאפשר את יצירת הפתח במעלה עקרבנים

הווי מתלמידיו של אהרון. כותב השורות במרגלות ההר עקבצת החוקרים החרדית מזהה כיהר ההר

אין ספק שהמיקום שאותו גילה ר' אורי הוא בעל חשיבות לכל הדעות, שכן גם לדעת יוסף בן מתתיהו, גם אם ההר לשיטתו אינו מקום קבורת אהרן הכהן, הרי שכאן קבורה מרים הנביאה, אחות משה ואהרן

שדרכו נכנס עם ישראל לארץ". מדובר בתאוריה יומרנית במיוחד, אך ר' אורי מגבה אותה בהוכחות נחרצות מתוך דברי הפסוקים. קצרה היריעה מלהביא את דבריו השופעים, והמעוניין להרחיב מוזמן להעשיר את נפשו בשיעוריו הרבים של ר' אורי, שמפורסמים קמי עמא דבר בפלטפורמות השונות. המיקרופון עובר לידי של ר' נתנאל אליסון, יהודי יקר, תלמיד חכם הבקיא ברזי התנ"ך, בחוכמת החי, הצומח והכוכבים, וייתכן שגם בדברים נוספים שאליהם טרם הספקנו להיחשף במסגרת המפגש הקצר. מה שבטוח הוא שר' נתנאל חורש את האזור באופן קבוע, ולא רק אותו. שבילי ארץ ישראל נהירים לו והוא בקיא בהם כבכף ידו. עד לפני מספר שנים הוא אף התגורר באזור זה, וכמות האינפורמציה שהוא מצליח לשפוך מפיו עולה על כל דמיון. אם תרצו אנקדוטה קטנה, נוכל לספר לכם שבכל מקום שבו תצינוח את ר' נתנאל, גם אם זה יהיה, תאורטית, כשידיו קשורות ושק לראשו – מיד כשיגיע לקרקע הוא יוכל לומר אם רגליו נחתו בתחום ארץ ישראל המקראית אם לאו.

כיצד? ובכן, בעזרת חלזונות וצמחי חזזית. מתברר שאלו קיימים אך ורק בתחום הארץ. מעבר לגבול הדרומי – מקום צייה ושיממון, ללא חיים – הם אינם קיימים. פירוש הדבר מבחינתו של ר' נתנאל הוא שהם אינדיקציה מסוימת האם כפות רגליך דורכות על אדמת הקודש או על אדמת נכר. מכאן, כמו שאומרים, תיקחו את זה לבד ותבינו את אופי הדובר, שהחל להרביץ דרשה מרתקת לכל דכפין. יהא אשר יהא, ר' נתנאל מסביר בטוב טעם אודות שמו של המקום, תוואי השטח, ציוני הדרך וחיבורם אל הפסוקים. במקום פורץ דיון סוער, בעקבות הבאת

דבריו של תרגום יהונתן בן עוזיאל בנוגע לאחת מהנקודות שר' נתנאל מעלה, והתחושה היא שכל העצמים הסובבים אותנו, מסלעי האבן ועד הרוחות העזות שמאיימות להעיף אותנו מן הצוק, כולם כולל כולם מאושרים עד אין קץ מהמיני 'שיעור כללי' שנחת על משכנם באופן פתאומי ומפתיע. דקדוקים בלשון הקודש, דברי המפרשים על הפסוקים, היסטוריה, ארכאולוגיה, גיאוגרפיה, הכל מתערבב לכדי מקשת זהב אחת צרופה שקמה ונעמדת מול עינינו, באופן מוחשי, מתוך דברי הנביאים והכתובים, הניתזים מפי הלומדים בקצב מסחרר ומעורר השראה, משהו שבילתי אפשרי למסגר במילים כתובות. צריך לחוות, לשמוע, לראות – והכל בו זמנית – בשביל להבין.

הבט נא השמימה

עם קרני האור האחרונות אנחנו שואפים את אוויר הפסגות ואת הנוף האין סופי, הנצחי משהו, של המדבר הפרוס למרגלותינו. עם בוא החשכה מסיים ר' נתנאל את דבריו והקבוצה נפנית לעבר ההרפתקה האחרונה להיום, הפינאלה – תצפית כוכבים. יורדים למטה, אל אחת מנקודות המישור, ומחצלת אימתנית נפרשת על הקרקע. את התצפית יש לעשות בשכיבה, לאחר עשר דקות לפחות בלי אלומת אור כלשהי שתפריע לעיניים להתרגל לחושך. אשר על כן, זמן ההמתנה מנוצל להרבצת דברי מוסר וחיזוק לרגל המצב. עם ישראל, גלות השכינה, אהבת חינם, אתגרים רוחניים. הכל צף ועולה, מנותח בטוב טעם, מפייהם של הדוברים המשרים שאר רוח על בני החבורה. דבריהם נאמרים בעלטה, אך זוהרים מניצוצות של לבבות מאירים, בתקווה לתיקון המידות והמצב

הלאומי, נוכח הצרות והצוקות שפקדו את כלל ישראל המצפים לישועה. לימוד התורה לעומק, תוך חיבור עמוק ליסודות ארץ הקודש והבריאה, הוא ללא ספק נדבך חשוב ומהותי בדרך לתיקון שאנו כה זקוקים לו.

לבסוף מגיעה העת, וכולם שרועים על הקרקע, בעוד ר' נתנאל לוקח פנס לייזר עוצמתי ובעזרת פה מפיק מרגליות חושף בפני בני החבורה את אחת מהחכמות העוצמתיות ביותר שקיימות ביקום המדהים שברא הקב"ה – חכמת האסטרולוגיה.

מתחילים עם הצד שאומנם יש בו פחות כוכבים – הצד הצפוני – אך שם נמצא ה'סטאר' של כל הכוכבים. הכוונה כמובן ל'כוכב הצפון', הכוכב החשוב ביותר, שמשמש כציר של כל מערכת הכוכבים שמסביבו ושהלכה למעשה הוא הכוכב היחיד שלעולם לא זע ממקומו. זהו הכוכב שבעזרתו ניווטו את דרכם בימי קדם הימאים והולכי הדרכים, וגם כיום הוא משמש לאין-ספור דברים מדעיים. הדרך לזהות אותו היא בעיקר באמצעות שני סימנים: או בעזרת כוכבי העגלה, או בעזרת כוכבי הדאבליו – או בשמם המדעי: הקסיופאה.

משם עוברים לצד דרום. אוי טאטע, כמה כוכבים ברא לנו הבורא! אין-ספור! שביל החלב, גלגל המזלות, גלגל השמש והירח, וזה רק פרומיל מהגלקסיה שלנו. יש עוד אין-סוף גלקסיות, שמשות, ירחים וכוכבים. לא יאומן כמה אנחנו קטנים, זעירניים ממש מול היקום.

ר' נתנאל מראה לנו את מזל עקרב, וגם איכשהו אנחנו מצליחים להבחין במזל קשת. את מזל בתולה הוא אפילו לא מנסה. את מזל אריה – מזלו של החודש הנוכחי – מתברר שאי אפשר לראות בציר הזמן של אותו המזל. ככה זה, לומדים דברים חדשים. בין לבין גם רואים כמה מטאורים ומברכים 'עושה מעשה בראשית'.

חותמים את הסיור בתפילת ערבית רבתי. בפה יש הרבה טעם לעוד, ובמוח מתרוצצות המון מחשבות כל הדרך הארוכה הביתה. מדהים כמה אפשר ללמוד ולחוות במספר שעות של טיול עמוק, 'לשם מצווה' כפשוטו, אבל מהנה יותר מכל מה שאפשר להעלות על הדעת בהנאות גשמיות. שווה לבוא לטעום, זה ממכה. ■

ר' אורי

